

ks. Krzysztof Kurnik

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Życie i działalność Stefana Korzeniowskiego (1907–1993) – organisty w Rudzicy

Jest rzeczą konieczną, by organiści oraz inni muzycy nie tylko umieli biegle grać na powierzonym instrumencie, ale posiadali także znajomość ducha świętej Liturgii i wnikali w nią coraz głębiej, by spełniając swój urząd choćby tylko czasowo, uświetniali obrzęd, zgodnie z naturą poszczególnych jego części i ułatwiali wiernym udział w liturgicznej czynności¹.

Powyższe słowa instrukcji *Musicam sacram* mówiące o postudze organisty można, jak się wydaje, w pełni odnieść do życia, działalności i twórczości Stefana Korzeniowskiego, który przez ponad siedemdziesiąt lat pracował na stanowisku organisty parafii pod wezwaniem św. Jana Chrzyciela w Rudzicy koło Bielska-Białej. Dziś postawa wielu organistów i muzyków kościelnych odbiega od ideału nakreślonego w cytacie z instrukcji. Dlatego należy uchronić od zapomnienia tych muzyków kościelnych, którzy spełniali owe kryteria. Warto powracać do tych szczególnie mało znanych, lokalnych postaci, by dzięki temu pokazywać, że życie, działalność, a niekiedy także twórczość organisty nawet w małej społeczności mogą i powinny wpisywać się we wzór, o którym mówi instrukcja *Musicam sacram*.

Zanim jednak przejdziemy do tematu niniejszego artykułu, wypada najpierw poczynić kilka uwag metodologicznych. Materiał źródłowy dla niniejszej publikacji stanowią będą prywatne zbiory Jadwigi Szychowskiej, córki Stefana Korzeniowskiego, a także wywiad przeprowadzony z nią w styczniu 2017 roku. Nie udało się niestety dotrzeć do innych źródeł dotyczących Stefana Korzeniowskiego, stąd konieczność poprzestania na tym materiale źródłowym. Stefan Korzeniowski został już wspomniany jako jeden z organistów działających na terenie

¹ Konferencja Episkopatu Polski, Instrukcja o muzyce kościelnej *Musicam sacram*, 67, w: A. Filaber, *Prawodawstwo muzyki kościelnej*, Warszawa 2008, s. 57.

Wikariatu Generalnego Śląska Cieszyńskiego². Ta wzmianka dotyczyła jednak zaledwie kilku lat jego działalności, od 1921 do 1925 roku, podczas gdy na stanowisku organisty pracował aż do swojej śmierci w roku 1993. Warto pochylić się więc nad całością jego ponad siedemdziesięcioletniej pracy, tym bardziej że niewielu było i jest organistów, którzy w swoim fachu przepracowali ponad siedemdziesiąt lat w tej samej parafii. Szczegół ten jest wart uwagi, ponieważ świadczy o niezwykłości Stefana Korzeniowskiego. Artykuł niniejszy z pewnością ani nie wyczerpie, ani nie zamknie tematu. Publikacja ta stanowi jedynie próbę ukazania sylwetki tego niezwykłego człowieka i muzyka kościelnego.

Parafia w Rudzicy, której organistą był Stefan Korzeniowski, erygowana została przed 1320 rokiem³. Kiedy w roku 1921 Stefan Korzeniowski rozpoczął swoją posługę w Rudzicy, była jeszcze jednostką administracyjną Wikariatu Generalnego Śląska Cieszyńskiego⁴, który stanowił część diecezji wrocławskiej. Zdecydowana większość zarówno życia, jak i posługi organisty przypadła na okres, w którym Rudzica należała do diecezji katowickiej. Jednak w ostatnim roku życia i pracy Korzeniowski doczekał się momentu, w którym rudzicka parafia weszła do utworzonej w roku 1992 diecezji bielsko-żywieckiej⁵. Mało który organista mógłby się pochwalić, że parafia, w której pełnił posługę, należała kolejno do trzech różnych diecezji. Już sam ten fakt pokazuje, w jak ciekawym okresie Opatrzność Boża postawiła Stefana Korzeniowskiego na stanowisku organisty w Rudzicy.

Lata posługi Korzeniowskiego są możliwe do ustalenia w oparciu o list gratulacyjny, który z okazji siedemdziesiątej rocznicy rozpoczęcia pracy organistowskiej skierował do rudzickiego organisty biskup katowicki Damian Zimoń⁶. List ten

² Por. K. Kurnik, *Kultura muzyczna w obrzędach kościelnych na terenie Wikariatu Generalnego Śląska Cieszyńskiego w latach 1770–1925 na podstawie zachowanych źródeł*, Kraków 2018, s. 130, 140.

³ Por. Informator diecezji bielsko-żywieckiej 2012, Bielsko-Biała 2012, s. 117.

⁴ Wikariat Generalny Śląska Cieszyńskiego istniał w latach 1770–1925. Utworzył go w roku 1770 biskup wrocławski Filip Gotard hr. Schaffgots. Wikariat przestał istnieć, gdy po zakończeniu I wojny światowej i powstaniu niepodległego państwa polskiego w roku 1918 na mocy bulli *Vixdum Poloniae unitas* papieża Piusa XI z 28 października 1925 roku powołano do istnienia diecezję katowicką. Por. J. Londzin, *Historja Generalnego Wikarjatu w Cieszynie*, Cieszyn 1926, s.4, 5 i 75.

⁵ Diecezja bielsko-żywiecka powstała na mocy bulli *Totus Tuus Poloniae Populus* papieża Jana Pawła II z dnia 25 marca 1992 roku. Por. Informator diecezji bielsko-żywieckiej 2012, s. 14.

⁶ List biskupa katowickiego Damiana Zimonia do Stefana Korzeniowskiego z dnia 17 grudnia 1991 roku. Archiwum prywatne Jadwigi Szychowskiej.

datowany jest na 17 grudnia 1991 roku⁷, można więc z łatwością obliczyć, że pracę jako organista Korzeniowski rozpoczął w roku 1921. Posługę pełnił aż do śmierci w roku 1993⁸. W ten oto sposób jako organista w Rudzicy przepracował w sumie aż siedemdziesiąt dwa lata. Fakt, że ktoś mógł pracować jako organista w jednym miejscu przez całe swoje życie, dziś wydaje się absolutnie niewiarygodny. Warto także zauważyć, że Stefan Korzeniowski zaczął pracować na stanowisku organisty w rudzickim kościele jako czternastoletni młodzieniec – urodził się bowiem w roku 1907⁹.

Niestety nie istnieją źródła dotyczące edukacji muzycznej Stefana Korzeniowskiego. Wobec braku jakichkolwiek dokumentów, przy pomocy których można by było wskazać na ścieżkę edukacyjną tego muzyka, będziemy opierać się na informacjach pochodzących od jego córki, Jadwigi Szychowskiej. Na tej podstawie można wysnuć jedynie przypuszczenia, że muzyk kształcił się prywatnie w Cieszynie i (lub) w Katowicach¹⁰. Być może jego nauczycielem był Edmund Górski zamieszkały w Katowicach na ul. Młyńskiej 4, którego pieczęć zawierająca także adres zamieszkania znajduje się na stronie tytułowej *Das wohltemperierte Klavier* Jana Sebastiana Bacha, które pochodzi z przechowywanych przez Jadwigę Szychowską zbiorów pozostałych po Stefanie Korzeniowskim. Pozycja ta została wydana w 1894 roku. Skoro Stefan Korzeniowski przyszedł na świat w roku 1907, nie mógł kupić tego wydania¹¹. Jeśli więc wspomniany Edmund Górski, zamieszkały w Katowicach, był pierwszym właścicielem *Das wohltemperierte Klavier*, na co wskazuje jego pieczęć, być może to on był nauczycielem lub jednym z nauczycieli Stefana Korzeniowskiego. Jest to zgodne z informacją uzyskaną od Jadwigi Szychowskiej, według której jej ojciec miał pobierać lekcje w Katowicach. To niestety jedyny ślad odnoszący się do edukacji muzycznej Stefana Korzeniowskiego, do którego można dotrzeć na podstawie pozostałych po nim materiałów. Oczywiście jest to tylko słaba hipoteza, ale jedyna możliwa w tej chwili do sformułowania. Gdyby była ona błędna, należałoby stwierdzić, że Korzeniowski kształcił się sam. W oparciu o informacje uzyskane od jego córki wiemy bowiem, że nie skończył żadnej szkoły muzycznej. Jego droga prywatnej edukacji muzycz-

⁷ List biskupa katowickiego Damiana Zimonia do Stefana Korzeniowskiego z dnia 17 grudnia 1991 roku.

⁸ Wywiad przeprowadzony z Jadwigą Szychowską w styczniu 2017 roku.

⁹ Wywiad przeprowadzony z Jadwigą Szychowską w styczniu 2017 roku.

¹⁰ Wywiad przeprowadzony z Jadwigą Szychowską w styczniu 2017 roku. Por. K. Kurnik, *Kultura muzyczna...*, s. 130.

¹¹ Por. Strona tytułowa, w: J. S. Bach, *Klavierwerke*, Neue ausgabe von Ferruccio Busoni, Egon Petri und Bruno Mugellini. Band I, *Das wohltemperierte Klavier*, Eigentum der verleger für alle länder, Leipzig. Archiwum prywatne Jadwigi Szychowskiej.

nej stanowiłaby wobec tego przykład i wymowne świadectwo sposobu kształcenia muzyków na początku XX wieku. Biorąc pod uwagę, że lata dzieciństwa i młodości Korzeniowskiego przypadły na trudny czas I wojny światowej, wszystko wskazuje na taki właśnie przebieg edukacji muzycznej organisty w tym burzliwym dla Śląska Cieszyńskiego czasie.

Jakkolwiek nie wyglądała edukacja Stefana Korzeniowskiego, z pewnością był on dobrze wykształconym muzykiem. Świadczy o tym bogate archiwum muzyczne, które po nim pozostało. Przy wielu utworach zawartych w poszczególnych zbiorach znajdujemy notatki dotyczące opalcowania czy też interpretacji. Wskazuje to jednoznacznie, że Korzeniowski mógł wykonywać utwory organowe zróżnicowane pod względem stylistycznym i o różnym poziomie trudności. Z pewnością nie potrafiłby tego bez solidnego wykształcenia muzycznego. Przykładem takiej kompozycji jest *Pastorale* Mieczysława Surzyńskiego¹², w którym jeden z taktów został wyraźnie zakreślony, by grający zwrócił szczególną uwagę na to miejsce. Kolejnym przykładem utworu opatrzonego takimi uwagami jest *Jesus Christus, unser Heiland* Jana Sebastiana Bacha¹³. Jeszcze innym jest *Fuga g-moll* Bacha, dokładnie opisana w zakresie opalcowania i aplikatury dla gry na pedale (BWV 578)¹⁴. Wykonanie tego utworu wymaga wysokich umiejętności muzycznych i na jego zagranie pozwolić może sobie tylko bardzo dobrze przygotowany muzyk. Fakt, że Korzeniowski miał opanowaną tak wymagającą literaturę muzyczną przeznaczoną na organy, świadczy o tym, że był on z pewnością muzykiem wielkiego formatu. Warto zauważyć, że wspomniane wyżej kompozycje pochodzą z różniących się stylistycznie epok (Bach – barok, Surzyński – romantyzm), co także stanowi mocny argument przemawiający za gruntownym przygotowaniem muzycznym Stefana Korzeniowskiego, bez którego organista nie mógłby wykonywać tak zróżnicowanej literatury na organy.

Korzeniowski jest przykładem muzyka, który nie tylko potrafił korzystać z dorobku swoich poprzedników, ale sam także dołożył trudu, by rozwijać przejęte po nich dziedzictwo muzyczne. Świadczy o tym bogaty zbiór muzykaliów,

¹² Por. M. Surzyński, *Pastorale*, w: M. Surzyński, *Wybrane utwory na organy*, red. B. Rutkowski, Kraków 1957, s. 14. Archiwum prywatne Jadwigi Szychowskiej.

¹³ Por. J. S. Bach, *Jesus Christus, unser Heiland*, w: *Joh. Seb. Bachs Werke für Orgel*, Leipzig, s. 36. Archiwum prywatne Jadwigi Szychowskiej.

¹⁴ Por. J. S. Bach, *Fuge*, w: *Handbuch für Organisten*, Sammlung von Orgelstücken in verschiedenen Tonarten, Zum Gebrauche beim öffentlichen Gottesdienste, insbesondere auch zur Benutzung in Schullehrer-Seminarien und Orgelinstututen, herausgegeben von B. Kothe, Königl. Musikdirektor u. I. Seminarlehrer zu Breslau. Leipzig, verlag von F. E. C. Leuckart, s. 102. Archiwum prywatne Jadwigi Szychowskiej.

który po nim pozostał. Znajdujemy w tym zbiorze zarówno pozycje, które z pewnością odziedzyczył po innych muzykach, na co wskazują daty ich wydania, jak i takie, które w ciągu swojego długiego życia sam zakupił. Warto wymienić tu kilka przykładów takich zbiorów, by uzasadnić powyższą tezę. *Handbuch für Organisten*, choć nie posiada daty wydania, to przedmowa do tego zbioru autorstwa Bernarda Koethego datowana jest na 30 marca 1879 roku¹⁵. Podobnie jest w przypadku *Das wohltemperierte Klavier* Bacha oraz *Joh. Seb. Bachs Werke für Orgel*. Przedmowa do *Das wohltemperierte Klavier*, napisana przez Ferruccio Busoniego datowana jest na styczeń 1894 roku¹⁶, z kolei przedmowa do *Joh. Seb. Bachs Werke für Orgel* autorstwa Ernsta Naumanna pochodzi z marca 1902 roku¹⁷. Korzeniowski nie mógł więc zakupić tych zbiorów, należy raczej założyć, że przejął je po innych muzykach działających przed nim. Inaczej jest w przypadku utworów Surzyńskiego. Kompozycje tego polskiego twórcy zostały wydane w roku 1957¹⁸ (choć na ostatniej stronie tego zbioru wraz z podpisem Stefana Korzeniowskiego i adnotacją wskazująca na Rudzicę znajduje się zagadkowa data 24 grudnia 1928 roku¹⁹). W tym przypadku można wnioskować, że Korzeniowski sam zaopatrzył się w ten zbiór. Na powyższych przykładach widać, że wybitny organista z Rudzicy nie tylko potrafił przejąć dziedzictwo kultury muzycznej, jaką pozostawili jego przednicy, i z niego korzystać, ale samemu także tę kulturę rozwijał, kolekcjonując i pozostawiając po sobie nowe pozycje.

Wśród muzykaliów pozostałych po Stefanie Korzeniowskim znajduje się warta uwagi pozycja, która jest świadectwem zmiany, jaka w liturgii Kościoła katolickiego dokonała się na skutek Soboru Watykańskiego II (1962–1965). Jest to zbiór zatytułowany *Kantyki biblijne i hymny liturgiczne z towarzyszeniem organowym*²⁰. Nie ma niestety informacji ani o jego autorze (lub autorach), ani o dacie wydania. Wstęp zatytułowany *Od redakcji* sugeruje kilku autorów. Zawartość zbioru wskazuje jednak na okres posoborowy, czego przykładem jest opracowanie organowe dla tropowanego *Kyrie* w języku polskim, którego nie było w liturgii przedsoborowej²¹. Można na tej podstawie zauwa-

¹⁵ Por. *Handbuch für organisten*, s. 2.

¹⁶ Por. *Przedmowa*, w: J. S. Bach, *Klavierwerke*.

¹⁷ Por. *Przedmowa*, w: *Joh. Seb. Bachs Werke für Orgel* Leipzig, s. 2. Archiwum prywatne Jadwigi Szychowskiej.

¹⁸ M. Surzyński, *Wybrane utwory na organy*.

¹⁹ Por. M. Surzyński, *Pastorale*, s. 46.

²⁰ *Kantyki biblijne i hymny liturgiczne z towarzyszeniem organowym*. Archiwum prywatne Jadwigi Szychowskiej.

²¹ Por. *Kantyki biblijne i hymny liturgiczne z towarzyszeniem organowym*, s. 45.

żyć troskę o muzykę liturgiczną i liturgię, które wraz z reformą uległy zmianie. Organista z Rudzicy był zapewne nie tylko świetnie przygotowanym muzykiem, ale też człowiekiem Kościoła, który troszczył się o kształt jego zmieniającej się liturgii.

Artykuł niniejszy został otwarty cytatem z instrukcji *Musicam sacram*. Choć materiał źródłowy dotyczący Stefana Korzeniowskiego jest ograniczony, wydaje się, że na jego podstawie można jednak wskazać, że ów organista z Rudzicy, czynnie działający tam ponad siedemdziesiąt lat, wpisuje się w ideał nakreślony przez instrukcję *Musicam sacram*. Być może kolejne lata i bardziej wnikliwa kwerenda rzuca jeszcze więcej światła na postać tego wybitnego organisty. Już teraz jednak nie należy się obawiać wskazania na tę postać jako na przykład nie tylko świetnie przygotowanego muzyka kościelnego, ale też człowieka wiary, zatroskanego o piękno liturgii w jej muzycznym wymiarze. W czasach gdy takich postaci brakuje w naszych kościołach, warto przypominać dobre wzorce i zachęcać kształcących się obecnie muzyków kościelnych do wstępowania w ślady tak wybitnych organistów jak Stefan Korzeniowski. Jest to tym godniejsze uwagi, że Korzeniowski nie był organistą w wielkiej katedrze, ale w niewielkiej wiejskiej parafii w Rudzicy koło Bielska-Białej. Dobrze przygotowani muzycy są bowiem potrzebni nie tylko w dużych ośrodkach kościelnych, ale także w tych małych, lokalnych wspólnotach. Niech będzie to naszym życzeniem na koniec tego krótkiego artykułu.

Abstrakt

Życie i działalność Stefana Korzeniowskiego (1907–1993) – organisty w Rudzicy

Artykuł ukazuje życie i działalność Stefana Korzeniowskiego, który ponad siedemdziesiąt lat pełnił posługę organisty w Rudzicy koło Bielska-Białej. Na podstawie materiałów archiwalnych (co prawda nielicznych) oraz wywiadu przeprowadzonego z Jadwigą Szychowską, córką Stefana Korzeniowskiego, po krótkim wprowadzeniu historycznym opisana została edukacja muzyczna Stefana Korzeniowskiego oraz najważniejsze elementy charakteryzujące jego działalność na stanowisku organisty rudzickiej parafii.

Słowa kluczowe: Rudzica, parafia, organista, muzyk, kompozycja

Abstract

The life and activity of Stefan Korzeniowski (1907–1993), the organist in Rudzica

The article refers life and activity of Stefan Korzeniowski, who was an organist in Rudzica near Bielsko-Biała more than seventy years. Based on archival materials (few, unfortunately) and interview with Jadwiga Szychowska, the daughter of Stefan Korzeniowski, after short historic introduction, the article describes music education of Stefan Korzeniowski and the most important elements that characterize his activity in the post of organist of parish in Rudzica.

Keywords: Rudzica, parish, organist, musician, composition

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Bach J. S., *Klavierwerke*, Neue ausgabe von Ferruccio Busoni, Egon Petri und Bruno Mugellini. Band I, *Das wohltemperierte Klavier*, Eigentum der verleger für alle länder, Leipzig. Archiwum prywatne Jadwigi Szychowskiej.
- Handbuch für Organisten*, Sammlung von Orgelstücken in verschiedenen Tonarten, Zum Gebrauche beim öffentlichen Gottesdienste, insbesondere auch zur Benutzung in Schullehrer-Seminarien und Orgelinstituten, herausgegeben von B. Kothe, Königl. Musikdirektor u. I. Seminarlehrer zu Breslau. Leipzig, verlag von F. E. C. Leuckart. Archiwum prywatne Jadwigi Szychowskiej.
- Job. Seb. Bachs Werke für ortel*, Leipzig. Archiwum prywatne Jadwigi Szychowskiej.
- Kantyki biblijne i hymny liturgiczne z towarzyszeniem organowym*. Archiwum prywatne Jadwigi Szychowskiej.
- List biskupa katowickiego Damiana Zimonia do Stefana Korzeniowskiego z dnia 17 grudnia 1991 roku. Archiwum prywatne Jadwigi Szychowskiej.
- Surzyński M., *Wybrane utwory na organy*, red: B. Rutkowski, Kraków 1957. Archiwum prywatne Jadwigi Szychowskiej.

Literatura pomocnicza

- Informator diecezji Bielsko-żywieckiej 2012, Bielsko-Biała 2012.
- Konferencja Episkopatu Polski, Instrukcja o muzyce kościelnej *Musicam sacram*, w: A. Fi-laber, *Prawodaństwo muzyki kościelnej*, Warszawa 2008.

Kurnik K., *Kultura muzyczna w obrzędach kościelnych na terenie Wikariatu Generalnego Śląska Cieszyńskiego w latach 1770–1925 na podstawie zachowanych źródeł*, Kraków 2018.
Londzin J., *Historja Generalnego Wikariatu w Cieszynie*, Cieszyn 1926.